

Monipuolisesti Mannerheimista

Henrik Meinander

Mannerheim – Keisarillisen Venäjän upseeri, itsenäisen Suomen marsalkka. Päätoimittaja Timo Vihavainen, toimitussihteeri Timo Ilvas. Pietari-säätiö 2005, 259 s.

Vuosina 2005–2006 eri puolilla Suomea ja myös Pietarissa järjestetty suuri Mannerheim-näyttely oli yleisömenestys ja sai paljon julkisuutta. Sivutuotteena syntyi Pietari-säätiön kustantama kaunis ja edustava näyttelyteos *Mannerheim – Keisarillisen Venäjän upseeri, itsenäisen Suomen marsalkka*, joka julkaistiin myös ruotsin- ja venäjänkielisinä editioina. Teoksen kuvitus on harvinaisen runsas ja monipuolinen, aihevalinnat ovat usein oivaltavia ja kuvat laadultaan erinomaista. Painatustekniikka on toden totta kehittyneet merkittävästi sitten 1990-luvun alkupuoliskon jolloin esimerkiksi Veijo Meren ja Sergei Vlasovin mittavat Mannerheim-kuvakirjat julkaistiin.

Myös asiiasältö on pääosin kohdallaan, joisakin luvuissa jopa erinomaista ja uutta tietoa esiintuvaa. Aloitteville Mannerheim-friikeille ja muille vihkiytymättömille tarjotaan selkeää perustietoa Mannerheimin suvusta ja lapsuudesta, vaakunoista ja tunnuslauseista, muutokuvista ja monumenteista. Johdantoluvuista erityistä kiitosta ansaitsee V. V.-O. Voogan monipuolinen kuvaus suomalaisten ja suomensukuisten kansojen elämästä keisariajan Pietarissa. Niin työtä pelkäämättömille käsityöläisille ja palvelijoille kuin uratietoiselle aateli- ja liikemiehille Nevankaupunki oli aina 1800-luvun loppuun saakka suurten mahdollisuuksien ja näköalojen paikka.

*

Kirjan laadukkaimmat luvut ovat luonnollisesti tunnettujen Mannerheim-tuntijoiden käsialaa. Brittiläinen tutkija J.E.O. Screen on 1970-luvusta lähtien kuulunut Mannerheim-tutkijoiden kansainväliseen etujoukkoon. Screen kiteyttää neljässä luvussaan olennaisuuksia Mannerheimin 30:sta palvelusvuodesta Venäjällä ja toiminnasta valkoisen armeijan ylipäällikkönä 1918.

Mannerheim teki ammatinvalintansa kun upseerinura Venäjällä oli jo menettänyt paljon hohtoa Suomessa, muttei antanut tämän häiritä

itseään liikaa vaan allekirjoitti kirjeensä sukulaisilleen Suomessa sarkastisesti ”Gustaf, apostata”. Luopio-syytökset leijuivat ilmassa myös kesällä 1904, kun sortovuosina Ruotsiin karkotettu Mannerheimin veli Carl turhaan yritti saada Gustafia luopumaan päätöksestään lähteä vapaaehtoisena sotaan Japania vastaan. Mannerheim korosti vastauskirjeessään voivansa tukea Suomea paljon paremmin jos hänen uransa jatkuisi ja saisi nostetta sotantereilla. Screen muistuttaa kuinka vahvasti Mannerheim vielä ensimmäisen maailmansodan aikana hahmotti asioita Venäjän näkökulmasta. Hän tuomitsi vuonna 1916 jyrkin sanoin suomalaisen jääkäriliikkeen ja yllytti vielä syystalvena 1917 valtakunnan yhtenäisyyden nimessä venäläisiä kenraalikallegojaan bolševikkeja vastaan.

Mutta jo pari vuotta myöhemmin Mannerheimin suhtautuminen Suomen kansallisiin pyrkimyksiin oli selvästi muuttunut. Venäläinen tutkija V. P. Naumov näyttää artikkelissaan Suomessa tuntemattomien lähteiden avulla kuinka Mannerheimin yhteydet valkovenäläiseen sotilasjohtoon olivat vielä kesällä 1919 hyvin suorat ja yksityiskohtaiset. Yhteisenä tavoitteena oli edelleen bolševikkihallituksen kukistaminen. Mutta lopulliseksi esteeksi Suomen armeijan osallistumiseen tähän operaation nousi Mannerheimin ja Suomen hallituksen ehdoton vaatimus, että valkovenäläiset tunnustaisivat virallisesti Suomen valtiollisen riippumattomuuden. Tässä asiassa Mannerheim ei taipunut milliaakaan, vaikka bolševikkien kukistaminen pysyi hänen suurena haaveenaan.

*

Marskin upseerinurasta Venäjällä kertoo myös Harry Halén, joka jo pitkään on ollut arvostettu johtava asiantuntija kun kyseessä on Mannerheimin tiedustelumatkasta läpi Keski-Aasian vuosina 1906–1908. Kuten Halén korostaa, on paradoksaalista että matkan sotilaallinen anti menetti hyvin nopeasti merkityksensä kun taas hänen lähinnä hämäyksenä tehdyt kansatieteelliset muistiinpanot ja aineistokeräykset ovat säilyttäneet arvonsa aina meidän päiviimme saakka.

Siitä huolimatta Halén esittää muita tutkijoita selvästi tarkemman kuvauksen Mannerheimin sotilaallisille toimeksiantajilleen tekemästä 173-sivuisesta salaisesta raportista, joka julkaistiin Venäjän kenraaliesikunnan julkaisusarjassa 1909. Mannerheim toi siinä esiin tarkkoja hyökkäysehdotuksia ja neuvoi miten paikallisväestöä voitaisiin yllyttää kapinoihin. Halén on myös käynyt läpi raportin kirjoituskoneella laaditun käsikirjoituksen ja huomioi erityisesti sen lopussa olevan luettelon kymmenestä liitteestä ja neljästä kartasta, joita hän ei kuitenkaan ole vielä löytynyt Venäjän arkistoissa. Näin toimii tarkkasilmäinen tutkija!

Teoksen muista luvuista mainittakoon vielä Ohto Mannisen katsaus toisen maailmansodan tapahtumiin ja Ulla-Maija Peltosen valaiseva analyysi Mannerheim-kuvan joskus jyrkistäkin suhdannevaihteluista. Manninen ohittaa – kuten hänellä on tapana – aivan liian kevyesti suomalais-saksalaisen aseveljeyden systemaattiset valmistelut talvella 1940–1941, mutta kuvaa

muutoin selkeästi ja tasapainoisesti Suomen todelliset vaihto- ja reunaehdot sotavuosina.

Ulla-Maija Peltosen osuudessa mainitsemisen arvoista on varsinkin hänen kuvauksensa kansan keskuudessa rehottavista kaskuista ja käsityksistä Mannerheimista. Valkoisella puolella mies nostettiin melkein heti puolijumalan asemaan, punaisten puolella taas hänestä veistettiin pitkään pilkkalauluja ja hänet leimattiin sisällissodan veritekojen pääpiruksi. Mutta tähän elävään kansanperinteeseen mahtui myös monia muita kertomuksia ja muistikuvia joista useimmat olivat paljon viattomampia ja arkisempia.

Kyseessä on kaiken kaikkiaan harvinaisen hyvin toimitettu näyttelyteos, joka antaa jotakin jokaiselle jolla on vähänkin kiinnostusta Mannerheimiin henkilöön ja hänen merkitykseensä Suomen ja Venäjän historiassa.

Kirjoittaja on historian professori Helsingin yliopistossa.

Dokumenttielokuvaa Tieteen päivillä

DocPoint – Helsingin dokumenttielokuvafestivaali valtaa Helsingin ydinkeskustan valkokankaat kuudennen kerran 24.–28.1.2007.

Viime Tieteen päivien (2005) yhteistyön merkeissä DocPoint esittää Tieteen päivillä
13.1.2007 klo 17.00

ennakko-näytöksenä yhden festivaalin keskeisistä filmeistään,
palkitun Michael Glawoggerin filmin

Workingman's Death.

(Elokuvateatteri Maxim, Kluuvikatu 1, Helsinki, liput 6 euroa.)

Lisätietoja: Liisa Lehmusto,
puh. 050-358 5488, (09) 672 472, press@docpoint.fi,
www.docpoint.info